

משמע דמתיר בעשייה, מ"מ מכל שאר הפוסקים שהקילו משמע דרק גבי שהיה כתבו דליכא איסור חשד בזמננו משמע שבעשייה אסור [נו"ע] בנחל אשכול על האשכול פ' כל הצלמים אות כ"ז וחלילה להכנס בידים לחשש איסור תורה, ולפי זה נראה שממה שמיוצר ע"י יהודי יהא אסור לקנות בכות מפני שמכשיל אותם לעשות עוד.

סימן תתה

שאלה: אם מותר להעדיף ולקנות בחנות של גוי או מחלל שבת שמוכר בזול מאשר לקנות אצל יהודי כשר במחיר יקר.

הנה רש"י בפרשת בהר (כ"ה - י"ד) הביא מהתורה כהנים "כשאתה מוכר לא תמכור אלא לעמיתך שנאמר וכי תמכרו ממכר לעמיתך ומנין כשהוא קונה לא תקנה אלא מעמיתך שנאמר או קנה מיד עמיתך", והובא גם בחינוך, (של"ז) ברבינו בחיי ובאלישיך, ובתשובות רמ"א (סימן י' ד"ה היסוד הגדול) מביא שעיקר החידוש הוא שאפילו אם אצל העכו"ם בזול ג"כ אסור לקנות ממנו אלא יקנה מישראל אף שיצטרך להפסיד משלו על זה, ונראה דאפילו צריך להוסיף עד שתות, ועיין כע"ז בשו"ת תשב"ץ (ח"ג קנ"א), ואף שלא הובא כן בש"ע כן הסכימו הפוסקים, ואני תמה שמעולם לא שמענו שזוהרין בזה לקנות אצל הישראל אפילו ביוקר, וכל אחד מחפש וקונה במקום הכי זול, וזה ודאי לא שמענו מעולם שיפסיד שתות על כך, וכלבד לקנות מישראל עמיתך דהיינו שומר תורה ומצות, ודבר זה לא ראיתי נוהגין אלא יחיד סגולה ממש, אף שלכאורה זהו חובה מעיקר דין תורה.

ושמעתי ליישב מנהג העולם שאין מקפידין בזה - דעיקר דין הת"כ למכור לעמיתך דוקא הוא בגדר גמילות חסד לדאוג לפרנסת הישראל, אבל כשהמוכר יש לו כדי פרנסתו ורק מוכר יקר כדי להתעשר אין חיוב לקנות ממנו ביוקר, ואדרבה חייך קודמין ולמה צריך לדאוג שחבירו יתעשר על חשבונו והוא יפסיד, ולפי זה כאן שרוב המוכרים יש להם כבר פרנסה ב"ה כדי צורכם, אין חיוב בזה, וע"כ אין מקפידים לקנות אצלם אלא אפילו אצל נכרי בזול יותר, וא"ש, אבל הפוסקים סתמו ולא חילקו בזה.

דעת הרא"ש [מובא במהרש"ג] ולמשנ"ת יתכן דהרא"ש מיירי רק בדיבור במקום מנהג גרוע, לכן נראה דאפשר לסמוך על המנהג לומר "מזל וברכה" לגמר הקנין ויחול הקנין גם ע"פ דין תורה.

ועיין שו"ת הרמ"א (כ"א) שמסיק גם כן שדיבור מועיל כקנין סמטותא, וזהו העיקר להלכה ולמעשה, ויש לחייב בד"ן תורה גם האומר "מזל וברכה" כקנין גמור בד"ן תורה ביהלומנים שנהגו כן בני אומנותם.

סימן תתד

שאלה: אם מותר לקנות "בובה" לילדים, וכן אם מותר לסחור בהם.

בשו"ת מהרי"ט (י"ד, ל"ה) פוסק שכל האיסור לעשות צורת אדם בולט לגוי (ע"ז מג: יו"ד סי' קמ"א ס"ד) היינו דוקא בדבר קבוע שיבואו לטעות אחריה, לאפוקי בעשויין לפי שעה או למשחק שלא יבואו לטעות בהן ולכן כתב שהפרצופין שעושין לתינוק למשחק מותר ע"ש. ובחכמת אדם כלל פ"ה ס"ו כתב שבזמנינו דאין חשד מותר להשהות. וכן דעת הנצי"ב בהעמק שאלה (נ"ז אות ג') להתיר בזה"ל שאין חשד כיון דליכא עבודה זרה, אמנם הרבה פוסקים ס"ל שצריך לפתח מהצורה באופן שיהיה ניכר לעין שהוא בעל מוס. וע"כ נראה שהמוכר בובה ליהודי לא עבר על לפני עור, דאיסורו לפני עור הוא רק כשמכשילו בודאי, כמו לפני עור, אבל כאן שחלוי בפלוגתא ויש למיקל על מי לסמוך שרי, ובפרט בדרום אפריקא שלא שמעו כלל שיש בזה איסור, יש למיקל על מה לסמוך שאין על המוכר איסור דלפני עור.

אמנם קונה יר"ש שיש בו ריח תורה לא יסמוך על המקילים אלא יפחות הצורה, וכן שמעתי שהורה רבינו החזו"א זצ"ל, ופשוט דמה לו ליכנס לחשש איסור בשביל משחק ילדים, ע"כ יפגום הצורה באוזן או במקום אחר באופן שנראה מיד פגום, ואז יכול להחזיקו וא"ש.

ודע שכל דברינו אמורים רק לקונה להשהות אבל לא לענין לעשות כובות ולסחור בהם או להזמין לעשות עבורו, דאפילו על ידי עכו"ם אסור, עיין ש"ך יו"ד קמ"א ס"ק כ"ג ע"ש, ואף שממהרי"ט הנ"ל

כך, מהווה התקיעת כף גם מעשה קנין, דהיינו קנין סיטומתא וכמבואר בשו"ע חו"מ סימן ר"א ס"ב, ובה מהני אף במקומות שלא נהגו לקנות ע"י תקיעת כף, כי הרי למעשה אין כוונתו להתחייבות אלא כמעשה לקנות, אזי אם לא היה קונה אינו כלום, אע"כ דמהני לקנין. אבל כשנעשה להתחייבות להדיא חמיר כשבועה וכמ"ש.

ובתקיעת כף להתחייבות נראה דמהני גם אם לא אומר במפורש חעשה תקיעת כף כדי שלא תוכל לחזור בכך, אלא אפילו אם היו עוסקין בענין ושוב תקעו כף זה לזה על כך, מועיל כדיבור מקודם כמו בקידושין ופדיון מעשר שני דמועיל כדיבור בהיו מדברים תחלה בעסקי קידושה. ועכ"פ היינו דוקא כשאמר תן על זה כף יד שלך, (אף שלא הזכיר הסיבה, כדי שלא תוכל לחזור), אבל כשמדברים ביניהם ואחר כך נותנים כף זה לזה אין זה הכרח שהיו תק"כ כשבועה אלא כדרך ידידות ובכה"ג לא יהני אלא אם יאמר להדיא שהתקיעת כף היא לקיים הדברים, ועיין שו"ת שכות יעקב ח"ג (קנ"ב) דמשמע כן.

סימן תתז

שאלה: אם מותר להיות רואה חשבון.

נראה פשוט שאם עובד עבור המדינה ומגלה פגמים כדי למסור לשלטונות המס הרי הוא מוסר ממון ישראל למלכות ובודאי אסור, וכן הדין אם עובד הוא אצל אדם שאינו נזהר מאיסור ריבית ח"ו, מצוי הוא שיכשל בכתיבת חשבונות שחייבין בריבית אזי דינו כסופר שעובר בלאו כמבואר בש"ך יו"ד ק"ס (ס"ק א).

לכן מוטל על כל רואה חשבון חרדי להתמחות לידע בדיוק הדין מה מותר ומה אסור, דומיא דסוחר שחייב לידע דיני אונאה וטעות, והאומנות תהא קלה ונקיה רק אם יודעים מה אסור ומה מותר וכמ"ש.

סימן תתח

שאלה: עמד לקנות דירה ושילם מקצת דמי הדירה לעו"ד כנהוג וחזר בו לגמרי אם מקבל "מי שפרע".
נראה כזה דאם לא אמר הקונה בשעת קנייה כלום,

ויש להצטער מאד שבעו"ה לא מקפידים היום לקנות משומר שבת דוקא אפילו אם המחיר אצלו שווה לשאר החנויות, והרי זה מפורש בתורה להקדים הישראל שהוא עמיתך. ושמעתי מעד נאמן שרבינו החזו"א זצ"ל הקפיד מאד לקנות דוקא אצל שומר שבת, וכששלח להביא לו תרופות מבית מרקחת הזהיר לקנות אצל שומר שבת, אף שהיתה החנות רחוקה יותר ובלבד לא לקנות אצל מחלל שבת, מחמת הדין ד"כי תקנה מיד עמיתך" - כשתקנה לא תקנה אלא מעמיתך.

ולא מצאתי השיעור עד כמה חייב אדם לטרוח לילך לקנות משומר שבת דוקא, ואולי השיעור הוא כדי הילוך מיל כמו בתפלה או לגבל עיסה בטהרה וביותר מזה נקרא טרחא מרובה, גם כאן חייב לילך עד שיעור מיל. ומ"מ מסתבר דחייב זה דהיינו דוקא לקנות בקביעות או קניה חד פעמית גדולה וחשובה אבל באקראי או דבר מועט. אין חיוב להקפיד אצל שומר שבת דוקא, ומותר לקנות משכן אף שאינו עמיתך, וכן לא נהגו להקפיד בזה.

וע"ע מש"ב בח"ב סימן תשכ"ד שהעלינו שאינו חייב מדינא אלא מדה טובה שראוי לנהוג כן, ושור"ר שכן מבואר גם בקרבן אהרן על התו"כ פר' בהר שאינו אלא לעצה טובה בעלמא להתעסק במסחרו עם ישראל הנג'נ באמונה, וכן כתב המלבי"ם שם שהוא ע"ד המוסר ע"ש.

סימן תתו

שאלה: הבטיח בתקיעת כף למכור ונתייקר וכעת חוזר בו מהו.

הרמ"א בחו"מ (סימן פ"א, כ"ח) וביו"ד רל"ט (ס"ק ב) כתב שתקיעת כף כשבועה, וראוי לפרסם דין זה, מאחר והיום הרבה מקילין בתקיעת כף ואיסורו חמור מנדר, שדינו כשבועה חמורה, וי"א (ר"ת) שחמור יותר משבועה ואף התרה אין לו, ואמנם לדעת הרשב"א לא חמיר כשבועה ע' תשב"ץ ח"ב סי' קמ"א, מיהו לדינא קי"ל שדינו כשבועה ויש לו התרה ע' בשו"ע יו"ד שם.

וכל זה מיירי כשנותן תקיעת כף להתחייב למכור לו אבל אם התקיעת כף היא כדי לקיים המקח בכה"ג במקומות שנהגין לקיים המקח ע"י תקיעת

סימן תשכד

שאלה: לקנות מחנות של מחלל שבת במקום שיש בסביבה חנות אחרת של שומר שבת.

רש"י מביא בפרשת בהר (כ"ה י"ד) דכשהוא מוכר או קונה אינו אלא לעמיתך, ובתשובות הרמ"א (סימן י') כתב שהחידוש שאפילו שאצל העכו"ם בזול יותר חייב לקנות אצל הישראלי, ולא שמענו מעולם נזהרין בזה אלא יחידי סגולה ממש, ועיין ב"תשובות והנהגות" (ח"א סימן תת"ה) מהדו"ק שנרחקנו מאד בזה (ונראה שמחללי שבת בזמננו אף אם אינם כעכו"ם, לגבי דין זה נתמעטו שאינם לעמיתך והיינו שאינם אתך בתורה ומצוות).

ועכשיו עיינתי עוד פעם בענין מפני שאלה שהגיע לידי, וראיתי שדברי הרמ"א שחייב לקנות אצל ביוקר ולא אצל נכרי בזול אינו מוכרח כלל, ודבריו תמוהין שהם נגד התוס' ורא"ש וש"ע (קע"ה סעיף מ"א) שבמכר לעכו"ם כשיש בר מיצרא דישאל משמתינן ליה רק אם נותן כהישראל, אבל אם העכו"ם נותן יותר מותר, והוא הדין במקח אם העכו"ם בזול מותר, וכ"מ ב"משפט שלום" על ח"מ מהגאון מבערוזאן זצ"ל ח"מ ר"ס קפ"ט שמתפלל על הרמ"א וח"ס (ח"מ ס"ס ע"ט), ולפי דעות אלו יוצא שיותר לחפש בזול אפילו אצל עכו"ם.

אמנם היכא דהמחירים של היהודי והגוי שוים, ודאי חייב מדינא לקנות מיהודי שומר תורה, ולא מעכו"ם או מחלל שבת בפרהסיא שנתמעט מעמיתך. אמנם צ"ע מהו השיעור עד כמה צריך לטרוח עבור זה, ואטו נימא שאם בקצה העיר יש חנות של שומר שבת שיצטרכו לקנות ממנו דוקא, והבאנו בתשובה שמה שרכינו החזו"א זצ"ל נהג לשלוח לקנות לו בבית מרקחת רחוק בהתחלת העיר שהיה שומר שבת, ולא מבית מרקחת קרוב של אינו שומר שבת, אבל אולי מדת חסידות נהג, ולא קבע כן מעיקר הדין, וצידדנו דאולי השיעור כדי הילוך מיל כמו בתפילה בציבור או לגבל בטהרה.

והנה בתשובות רמ"א שם דעתו שאפילו ביוקר אצל היהודי חייב לקנות אצלו עד שתות, וכבר ביארנו לעיל שאפשר להקל בזה, ואם העכו"ם בזול יכול לקנות אצלו, ומ"מ נוכל לקבוע מדבריו שיעור

לעשות העבודה ביום הכיפורים, ומת הכהן גדול אפילו לאחר זמן מרובה הוא נמנה תחתיו, והכוונה מפורש ברמב"ם פ"א דעבודת יוה"כ (ה"ג) שזה השני מתמנה תחתיו, והיינו לכאורה אף שיש לכהן גדול כן, כיון שמת אין בנו יורשו רק המתמנה, ואם כן לכאורה הוא הדין בנידון דידן שהמתמנה ימשיך בתפקידו ולא הבן.

מיהו נראה לחלק, ואף שהתוס' שם מדמין דין כהן גדול לכל שררה, מ"מ לענין מת נראה פשוט דהכא בנו במקום אביו קאי כי הרי אביו הרב נשאר בתפקידו כרב עד יום פטירתו והשני רק מסייע, וע"כ דין הוא שכנו יירש מעמד אביו, ולא דמי לכהן גדול דילפינן מקרא בת"כ בפרשת אחרי מות שסגן הכהן הגדול שמתמנה הוי ככהן גדול גמור כמו משוח ומרובה בגדים, דהתם אין לעבודת יום הכיפורים אלא כהן גדול, וכיון שעלה להיות כהן גדול נשאר כה"ג ואינו יורד ומש"ה קודם לבנו, אבל בנידון שלפנינו הא לא נתמנה רב במקומו אלא רק במעמד סגן, בזה אינו דוחה את הבן להיות רב והבן קודם, אמנם גם בזה ראוי לפצות את המסייע ולא לדחותו לגמרי.

ולפ"ז אם הרב עזב את המקום מאונס שהיה חולה או זקן ומינו אחר במקומו פשיטא שאי אפשר לדחות את המתמנה, אבל כשהחזיקו אותו עד יום מותו לרב, אזי בנו ממלא מקומו, ומ"מ את הסגן גם אי אפשר לדחות וע"כ ראוי לפצותו, וצ"ב בפוסקים בענין ירושה ברכנות בזה"ו ואכ"מ, ובנידון שלפנינו נראה הדין כמ"ש.

ובלאו הכי נלע"ד לחלק, דדוקא בכהן גדול שתפקידו לקדושה רק גזירת הכתוב הוא כשמת וממנין אחר מקדימין הבן לאחרים וממנים אותו במקום אביו, אבל רבנות בזה"ז אם יש דין ירושה, היינו מפני שיש לו תפקידים הרבה שאינם קודש ממש, לכן דינו כשררה ולא כנתמנה ע"י תורה לבד. ד"א דאין ירושה, ושפיר יש דין ירושה ממש, ואם כן בכהן גדול שאינו דין ירושה רק הלכה דבן קודם, וזה הלכה דכאשר אין כהן גדול וצריך למנות כה"ג אחר יש להקדימו, לא כן אם יש עכשיו סגן דיש לו תורת כהן גדול ואין צריך מינוי הוא נשאר לבד הכהן גדול. אבל ברכנות יש דין ירושה, ולכן בנו תמיד קודם ואין הסגן יכול לדחות הבן מירושתו.

אלגאזי (פ"ד דבכורות אות נ') ובתורת חסד מהגאון מלובלין (א"ח סימן מ"ה) דס"ל דלא מהני בעכו"ם לקיים המ"ע, ועכשיו יהודי ירא שמים שואל אולי ימנע מפועל עכו"ם או שחורים לעשות המעקה כדי שיזכה לקיים המ"ע ולברך עליה, ובמק"א ביארתי שאפילו אין בגוזזטרא ד' אמות על ד' כיון שמשמש לחדר ד' על ד' וכ"ש לבית יש לחשוש שחייבין מדינא במעקה.

ולע"ד נראה דבשעה שבונים הגג עם המעקה הבית עדיין אינו ראוי לדירה, וכ"ש כשעדיין לא דרים שמה, ממילא אין חיוב מעקה, שאז אינו אלא הכשר מצוה, ולכן מועיל לכ"ע על ידי עכו"ם, והמ"ע חל כשראו לדירה, וכ"ש כשדרים שמה ואין מעקה, אז המ"ע עליו לעשות מעקה בגגו, ואז באמת צריך להדר לבנות ע"י ישראל, אבל נראה שמספיק מכוש אחרון בשעה שסותם את הפירצה האחרונה שלא יפול הנופל ממנו, שבזה נגמר ומקיימין המ"ע, ואז ראוי לברך וכמבואר בשו"ת חתם סופר (א"ח סימן נ"ב).

והאמת אגיד שאני נכון אם אפשר לברך ברכת מעקה כשבונים המעקה והדירה עדיין לא נגמרה כלל, דהוה כעין מזוזה בחו"ל לפני שלשים יום דפטור שנסתפקו גדולי הפוסקים אם לברך, ואף שבזה נהגו לברך היינו מפני שזמן דשלשים יום ממילא קאתי, וראוי עכשיו לקבוע ולברך כיון שראוי לאחר שלשים, אבל כאן מחוסר מעשה הבנין ומגלן שיברך כשאינו אלא הכשר לפטור ממצות.

ועיקר הדין לברך על עשיית מעקה וכמבואר ברמב"ם פרק י"א דברכות חידוש היא, שבקדמונים מבואר טעם שאין מברכין על צדקה, כיבוד אב, קבורת מת, השבת העבוט וכדומה, שמברכין רק על מצוות כמו תפילין, ציצית, שופר, לולב וכדומה שאלולא קדשנו הקב"ה במצותיו לא היינו מקיימין, אבל מצוות שכליות שגם בלי התורה היה ראוי לקיים כמו הג'ל כיבוד אב צדקה וקבורה וכו' אינו ראוי לברך עליה ברכה, ואם כן מעקה נמי סברא הוא וראוי לקיים בלי התורה, ובזכרוננו שברוקח מבואר באמת שאין מברכין, ואינו תחת ידי כאן, אבל רוב הפוסקים הסכימו לברך, וכן כתוב במעשה רב להגר"א, וב"פאת השלחן".

מיהו למעשה דעתי שאינו צריך לשנות ולבקש שגוי לא יבנה מקום שצריך מעקה, כיון שלא חל

לדין, שבמחיר שניהם שוה דחייב לקנות אצל היהודי, היינו דוקא בקונה מקח גדול, שאם בשתות זול היה נוסע גם למרחק, אז בשוין ראוי להטריח עצמו עד שמה, אבל לקנות דבר קטן, שאם קרוב לא יטריח עצמו אפילו ישלם עד שתות יותר, יכול לקנות גם מעכו"ם קרוב. אבל באופן שאין טירחא כגון שמזמין בטלפון, ודאי שומר שבת קודם כשהמחיר והתנאים שוין וז"פ.

ומסברא אמינא ולדעת הרמ"א שמכח האי דינא מחוייב לוותר ממון ולקנות ביוקר, הנה החיוב לקנות מישראל הוא מדינא, אבל לדין שאין חייבין כה"ג, נראה שעיקר הדרשה בת"כ הוא רמז בקרא כמדה טובה וכשאר מדות טובות, רק מרומז בתורה, ולדברינו שזהו רק מדה טובה א"ש שהושמט בש"ע, כשם שהשמיטו בש"ע כל עניני מדות ומוסר, שמקומם בספרי מוסר ומדות ודו"ק היטב בכ"ז. שו"מ כן בקרבן אהרן על התו"כ שם וכ"מ במלבי"ם שם שהוא ע"ד המוסר.

(וחכ"א אמר שאין נוהגין היום לדקדק לקנות דוקא מישראל פן ירגישו הגויים בדבר ועלולים ללהט שנאה בינינו לעכו"ם ונגיע ח"ו לסכנה, ואין בדבריו הכרח ובפרט בזמננו שיש חופש לכל אחד, וגם מצוי בירצאי מדינות שמשותלים לקנות אצל בני מדינתם ולא חיישי לאיבה).

מיהו אם ליהודי חנות ומתמוטט בפרנסתו, ראוי לרב העיר לחייב כל אחד לקנות אצלו, וכשקונה מקיים מצות והחזקת בו, ובפרט כשהמחירים אצל היהודי אינם גבוהים כ"כ.

מעקה

סימן תשכה

שאלה: בונה ביתו עם גג ומעקה האם להדר לא לבנותו על ידי נכרי.

במחנה אפרים (הלכות שלוחין סימן י"א) דעתו שיוצאין המצוה דמעקה אם בנאו פועל עכו"ם, שפועל אף אם הוא עכו"ם ידו כיד בעה"ב ומקיים המצוה ומברך עליו, ואם הוא שלוחו לא יברך ע"ש, וכן הסכים בספר "אמרי בינה" (דיני פסח סימן ט"ו), אבל רבו החולקין דס"ל שאינו מקיים המצוה בעכו"ם כלל, עיין מנחת חינוך (תקמ"ו) ובר"ט